

Les “escoles gueto” i el dret dels pares a escollir centre educatiu per als seus fills

Francesc Carbonell i Paris*

La presència a les escoles d'alumnes fills d'estrangers *refugiats econòmics* (i utilitzo aquesta expressió ben intencionadament) ha augmentat significativament en els darrers anys, com a conseqüència de l'exercici del dret a la reagrupació familiar. I això malgrat la mesquinesa de l'Administració en el reconeixement d'aquest dret i a les considerables dificultats del procediment administratiu per fer-ho possible.

L'augment d'aquests alumnes (d'incorporació tardana o nascuts aquí), com sabem, no ha estat homogeni en els diversos establiments educatius del país. Són moltes i complexes les causes que han provocat concentracions. Podríem citar entre elles no solament una inexistent política específica d'habitatge, l'interès –o la connivència– de les administracions en què es produeixin “encapsulaments” d'aquests col·lectius, o les ofertes del mercat de treball, sinó també les xarxes de solidaritat entre els propis migrants o la facilitat més gran per superar el trauma migratori si, almenys durant un primer moment, es convia amb familiars o amics del país d'origen. El cert és que no només hi ha una concentració superior en determinades comarques, sinó que dins d'aquestes comarques és major en determinats pobles i ciutats, i dins d'aquestes ciutats en determinats barris. També és ja del domini públic l'escandalosa diferència en la distribució d'aquest alumnat entre l'escola pública i la privada concertada¹.

Si aquesta concentració d'alumnes fills de refugiats econòmics estrangers ha vingut marcada en un primer moment per les concentracions residencials dels pares, no és menys cert que en molts centres el nombre d'aquests alumnes matriculats és molt superior al nombre dels nens que resi-

No només hi ha una concentració superior [d'immigrants econòmics] en determinades comarques, sinó que dins d'aquestes comarques és major en determinats pobles i ciutats, i en determinats barris. És del domini públic l'escandalosa diferència en la distribució d'aquest alumnat entre l'escola pública i l'escola privada concertada

deixen a la zona de matriculació del centre. Per posar només exemples de la ciutat de Girona, i segons les conclusions d'un informe que em va encarregar el Consell Escolar Municipal de la ciutat, al Centre d'Educació Infantil i Primària Santa Eugènia, el curs passat, dos de cada tres alumnes d'aquestes característiques no estaven empadronats a la seva zona de matriculació, i a tres centres més d'infantil i primària (Mare de Déu del Món, Montfalgars, i Dalmau Carles), la meitat dels alumnes provenien d'altres zones. Probablement de zones com la del CEIP Migdia, on dels 33 infants empadronats, només tres s'escolaritzaven al seu centre.

Aquest fenomen que podríem qualificar de *concentració artificial* s'ha produït principalment per la deserció dels pares de determinats centres, provocant una *profecia d'obligat* compliment (trec els meus fills perquè baixarà el nivell educatiu), però també per una política molt concreta de l'administració edu-

cativa d'oferir places i augmentar línies en unes zones concretes, i no en unes altres. Probablement responent a interessos, a la pràctica, absolutament allunyats, quan no contraris, a una política de cohesió social i de lluita contra l'exclusió, i facilitant els mecanismes d'encapsulament i *guetització* de les minories. I no entrem a valorar ara si era ja aquest l'efecte que es pretenia o s'ha produït a causa de la incompetència dels qui han pres les inoportunes decisions.

El que ens sembla innegable és que la valoració de l'estat de la qüestió i especialment la manera com les diferents administracions i agents socials han tractat fins avui el tema no pot ser més caòtica i erràtica. Repassem ràpidament algunes dades.

El 25 de febrer del 1994, una circular de la Direcció General d'Ordenació Educativa recomanava textualment que “per aconseguir una bona inserció en el medi escolar que faciliti la convivència i els aprenentatges (...) sembla aconsellable, indicativament, que el nombre total (d'aquests alumnes ...) no superi el 15% del total de l'alumnat de l'escola.” Mentre que ara, quatre anys més tard, el propi conseller d'Educació es manifesta no solament absolutament en contra d'aquesta mesura sinó que la qualifica com probablement d'anticonstitucional.

A l'altra banda, les associacions d'immigrants i ONG de suport van reaccionar oposant-se frontalment a aquella recomanació de la circular del 1994, amb tanta força i contundència, que el propi Departament d'Ensenyament, a petició del Síndic de Greuges manifestava el març del 1996, també textualment: “Pel que respecte al tema de la concentració d'immigrants en centres determinats, el Departament d'Ensenyament, a la vista de les manifestacions públiques d'algunes organitzacions d'immigrants manifestant la seva postura contrària a la del Departament, ha decidit no tornar a fer recomanacions en l'esmentat sen-

* Pedagog. Col·laborador de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Girona.

tit". Doncs bé: també quatre anys més tard, la Taula d'Immigració Territorial de Girona feia seva una reivindicació de les ONG de migrants diametralment oposada a aquell rebuig de l'any 1994 al repartiment, i demanava textualment en un document consensuat amb diverses ONG, sindicats i associacions de pares que "cal cercar mecanismes correctors contra aquesta concentració (...) fent una distribució dels alumnes immigrants que no vulneri els seus drets i respecti les seves necessitats socials i educatives".

Per acabar de situar la confusió actual en aquesta matèria, cal recordar que mentre determinats municipis han procedit a "repartiments" d'alumnes estrangers entre els seus centres (cas paradigmàtic de Vic), i fins i tot a nivell subcomarcal aprofitant la proximitat d'altres municipis (cas de Banyoles), en d'altres no ha estat possible malgrat l'acord dels Consells Escolars o la pressió de les associacions de pares. I quan s'han pogut dur a terme (potser aprofitant la confusió) ha aparegut a posteriori (és a dir, després de l'estiu en què el Conseller es va manifestar contundentment sobre el tema), en boca de funcionaris qualificats, un "llenguatge políticament incorrecte" per parlar d'aquests temes: en cap cas no es pot dir que s'ha fet un repartiment d'alumnes, sinó uns reajustaments de matrícula.

Les dues darreres dades a tenir en compte per situar el tema podrien ser d'una banda l'Informe del Síndic de Greuges al Parlament de Catalunya de l'any passat, que en el seu apartat 6, referit a *La integració en els centres d'educació, especial referència als immigrants* fa una molt bona exposició dels fets i els arguments, i entre les diverses propostes (augmentar els recursos és la primera) recomana: "El criteri que en el seu dia es va proposar des del Departament d'Ensenyament, de no permetre més d'un 15% d'aquests alumnes per centre, ens sembla correcte".

I la darrera dada a no oblidar és la Sentència nº 795 de 1998 del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, sobre el recurs presentat per les Associacions de Pares d'Alumnes dels Instituts d'Ensenyament Secundari de Girona i Federació d'Associacions de Pares d'Alumnes de Catalunya. El recurs contenciós administratiu es va interposar a causa de la desestimació de la petició formulada a l'administració educativa d'assignar als centres privats concertats les dues places per a alumnes amb necessitats educatives especials (denominació que inclou els alumnes als quals ens referim) que preveu la reglamentació en vigor. El fet és que, dels 107 alumnes d'aquestes característiques, només dos van matricular-se a centres concertats. Resumint la sentència: tot i que es reconeix la necessitat que "los centros privados sostenidos con fondos públicos (...) deben asumir la parte correspon-

diente a la educación de los niños con necesidades educativas especiales al objeto de lograr una distribución equilibrada de los alumnos con necesidades especiales, considerando su número y sus especiales circunstancias de manera que se desarrolle eficazmente la idea integradora..."; es desestima el recurs ja que no s'ha vulnerat el dret dels pares a triar centre, ja que tots els alumnes van tenir plaça precisament al centre que havien demanat. Si només dos havien obtingut plaça a un centre concertat és perquè només dos ho havien demanat.

I voldria manifestar la meua opinió sobre el tema amb cinc breus reflexions personals. La primera és que crec que s'ha confós una vegada més el símptoma amb la malaltia. El problema no és la concentració d'uns infants determinats, això és, a tot estirar, la manifestació d'altres problemes. Per tant, repartir els infants ni és, ni serà, la solució als problemes reals i preocupants. Si alguna cosa cal repartir millor són els recursos, i no solament els del Departament d'Ensenyament sinó els pressupostos generals, donant més prioritat als reptes educatius.

La segona reflexió aniria en la línia de clarificar conceptes: una agrupació, una concentració no és necessàriament una *guetització*. Es parteix massa sovint d'un concepte d'integració que jo considero urgent i necessari revisar a fons. Ja no

es tracta de confondre la integració amb l'assimilació. Ara el que es demana és que la integració sigui la dissolució de l'individu, de la mateixa manera que es dissol un terròs de sucre en una tassa de cafè. És clar, si posem poc sucre es dissoldrà completament remenant poc. Si ens passem, el sucre no es dissoldrà, o costarà massa. Per tant, cal repartir els sucres entre el màxim nombre de tasses de cafè possibles. Per això es veu sempre també amb mals ulls que els nens i nenes marroquins juguin junts al pati, que segueixin parlant entre ells la seva llengua... No s'han dissolt. I s'hauran integrat quan hagin desaparegut com a cos estrany. No m'estenc més perquè no és avui aquest el tema, només vull insistir en la necessitat i la urgència de revisar a fons el sentit i el significat del concepte d'integració, aplicada a aquests col·lectius, de manera que es reflecteixi en models concrets, operatius per als agents d'intervenció socio-educativa, i especialment per als mestres i professors.

La tercera reflexió també voldria clarificar conceptes. L'escola concertada no és escola privada. Potser hauríem d'abandonar definitivament aquesta terminologia i començar a parlar d'escoles finançades amb fons públics i escoles finançades amb fons privats. I no només és una qüestió de paraules, naturalment, ja que caldria revisar també els acords vigents amb les escoles privades concertades que calgui revisar i actuar en conseqüència.

La quarta reflexió faria referència a les lamentables conseqüències de les desafortunades campanyes institucionals i intervencions públiques de les persones i medis que creen opinió pública i que prediquen coses tant equívokes com allò del *som iguals, som diferents*. Ja he denunciat en altres ocasions que d'aquesta manera estem engreixant el racisme diferencialista, de manera que una part de l'Administració i de l'opinió pública sembla estar d'acord amb el raonament: tots som iguals, per tant tots tenim dret a l'educació, però com que tots som diferents és lògic que tinguem escoles diferents, i per tant és bo que hi

Volem un sistema educatiu que possibiliti al màxim una autèntica igualtat d'oportunitats per a tots els infants, o volem que l'escola perpetui i consolidi la fractura social entre inclosos i exclosos, entre ciutadans i no-ciutadans, entre integrats i marginats pel sistema?

hagi escoles per gitanos o per immigrants, per exemple. Hi ha molta feina a fer no solament amb la formació i sensibilització de polítics i mestres sinó també del conjunt de la societat sobre la qüestió essencial del problema: volem un sistema educatiu que possibiliti al màxim una autèntica igualtat d'oportunitats per a tots els infants, o volem que l'escola perpetui i consolidi la fractura social entre inclosos i exclosos, entre ciutadans i no-ciutadans, entre integrats i marginats pel sistema?

I la darrera reflexió es referiria a la necessitat de reciclar-nos els que passem de cinquanta anys. Exactament d'aquí a 20 dies complirà cinquanta anys el responsable principal de la sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya. No em refereixo a la senyora magistrada Maria Fernanda Navarro de Zuloaga, ponent de l'esmentada sentència. Em refereixo a l'article 26.3 de la declaració Universal dels Drets Humans, que diu textualment: "els pares tindran dret preferent a escollir el tipus d'educació que cal

donar als seus fills...". Cal reciclar i revisar els Drets Humans, si en nom d'aquests drets, si l'exercici d'aquests drets provoca més injustícies socials que les que pretén evitar. Cal revisar l'enunciat i fins i tot el contingut d'alguns dels Drets Humans, i afegir-n'hi de nous relacionats amb els drets comunitaris de les minories, ja que en aquests cinquanta anys ha canviat el context i les necessitats que van forçar la seva proclamació.

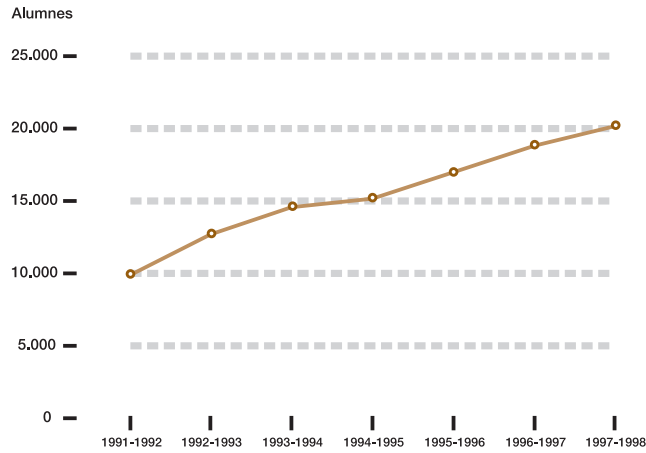
I cal, sobretot, reglamentar la manera com cal exercir aquest dret a triar el tipus d'educació ara i aquí. Totes les lleis necessiten reglaments d'aplicació adaptats a les necessitats de cada moment històric. Els Drets Humans s'han promulgat per defensar els dèbils i els desvalguts, no per donar arguments als potents. ■

1. Segons dades de la Subdirecció General d'Estudis i Organització del Departament d'Ensenyament, durant el curs 1997-98, els prop de 9.000 alumnes marroquins que cursaven estudis no universitaris a Catalunya es repartien entre les escoles sostingudes amb fons públics de la següent manera: 8.363 (93%) a l'escola pública, 633 (7%) a l'escola privada subvencionada.

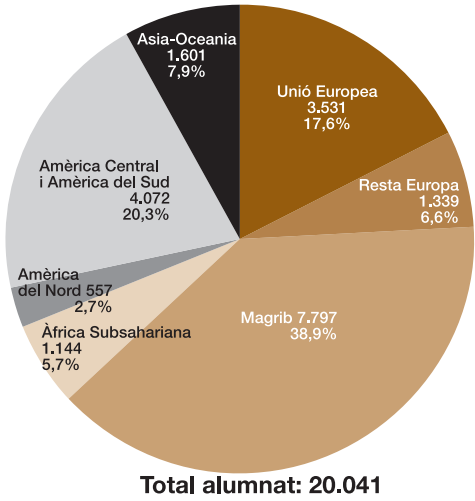
**Percentatge d'alumnat estranger a Catalunya per comarques
Curs 1997-1998**

**Evolució matrícula alumnat estranger a Catalunya
Sector públic i sector privat. Diversos cursos**

**Procedència de l'alumnat estranger a Catalunya
Curs 1997-1998**

Alumnat Estranger a Catalunya. Per províncies i orígens. Curs 1997-1998

	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	TOTAL
Unió Europea	2.455	646	112	318	3.531
Resta Europa	881	192	140	126	1.339
Magrib	5.196	1.548	269	784	7.797
Àfrica Subsahariana	586	456	82	20	1.144
Amèrica del Nord	494	27	7	29	557
Amèrica Central i Sud	3.467	298	105	202	4.072
Àsia-Oceania	1.430	97	19	55	1.601
Total estrangers	14.509	3.264	734	1.534	20.041
Total alumnat	799.613	94.066	58.635	104.553	1.056.867
% estrangers	1,81	3,46	1,25	1,46	1,9

Font: Departament d'Ensenyament, Generalitat de Catalunya. Curs 1997-1998